

KANCELARIA
SENATU

BIURO ANALIZ,
DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Aktywność osób starszych

Opracowania
tematyczne

OT-672

WARSZAWA 2019

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2019

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji

Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska

tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,

e-mail: Agata.Karwowska-Sokolowska@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Danuta Antoszkiewicz

tel. 22 694 93 21,

e-mail: Danuta.Antoszkiewicz@senat.gov.pl

Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych

tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Opracowanie graficzno-techniczne

Centrum Informacyjne Senatu

Dział Edycji i Poligrafii

Kancelaria Senatu

styczeń 2019

Aktywność osób starszych

Wstęp

W czerwcu 2018 r. ludność Polski liczyła 38 413 tys. mieszkańców, w tym 6 619 tys. osób to osoby w wieku 65 lat i więcej¹, co stanowi 17,2% ogółu ludności. Rezultatem przemian w procesach demograficznych, a przede wszystkim trwającej od początku lat 90. ubiegłego wieku depresji urodzeniowej, są zmiany w liczbie i strukturze ludności według wieku, tj. obserwowany do 2015 r. spadek liczby i odsetka dzieci (0-14 lat) oraz nieprzerwany wzrost grupy osób w starszym wieku (65 lat i więcej). Dla porównania w 1990 r. osoby w wieku 65 lat i więcej stanowiły tylko 10,2% ogółu ludności.

Według GUS proces starzenia się ludności Polski ulega przyspieszeniu. Wskazują na to tendencje zmian dotyczące udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety – 60 lat i więcej, mężczyźni – 65 lat i więcej). W latach 2000-2017 liczba tej subpopulacji zwiększyła się o ponad 2,3 mln do wielkości 8 mln (wzrost z niespełna 15% do prawie 21%). W zwiększaniu się liczby osób w wieku poprodukcyjnym istotny udział ma wzrost liczebności grupy osób w sędziwym wieku (80 i więcej lat). W 2000 r. grupa osób w najstarszym wieku liczyła 774 tys. (2% ogółu ludności), a w 2017 r. już ponad 1,6 mln, co stanowiło 4,3% całej populacji Polski². Ten ponad dwukrotny wzrost wynika głównie z wydłużania dalszego trwania życia.

1 *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 30 VI.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018 r.

2 *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2017 r. Stan na 31 XII.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018 r.

Aktywne starzenie się (active ageing)

W wyniku zmian struktury demograficznej, których cechą jest rosnący udział osób starszych w populacji, Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) pod koniec lat 90. XX wieku wprowadziła w sferę polityki społecznej i gospodarki koncepcję aktywnego starzenia się (active ageing).

Według WHO, aktywne starzenie się jest „procesem tworzenia optymalnych możliwości w zakresie zdrowia, uczestnictwa i bezpieczeństwa, w celu poprawy jakości życia ludzi w okresie starości. Aktywne starzenie się pozwala ludziom wykorzystać z upływem lat potencjał, jakim dysponują, by czuć się dobrze pod względem fizycznym, społecznym i umysłowym i uczestniczyć w życiu społecznym, przy jednoczesnym zapewnieniu im odpowiedniej ochrony, bezpieczeństwa i opieki, gdy tego potrzebują”. „Aktywne starzenie się dotyczy zarówno osób indywidualnych, jak i grup społeczeństwa. Umożliwia ludziom realizowanie ich potencjału odnośnie do kondycji psychicznej, społecznej i umysłowej przez cały bieg życia oraz uczestnictwo w społeczeństwie stosownie do ich potrzeb, pragnień i możliwości, przy jednoczesnym zapewnieniu im odpowiedniej ochrony, bezpieczeństwa i opieki, gdy potrzebują pomocy”³.

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI)

Narzędziem służącym do budowania polityki aktywnego i zdrowego starzenia się, monitorowania rezultatów aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym oraz do opisywania niezrealizowanego potencjału osób starszych w zakresie aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, jest wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI). Wskaźnik aktywnego starzenia się został opracowany w ramach wspólnego projektu realizowanego przez Dyрекcję Generalną Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego oraz Europejską Komisję Gospodarczą ONZ, w ścisłej współpracy z szeregiem inicjatyw politycznych funkcjonujących na szczeblu europejskim. Pierwszą i najważniejszą inicjatywą było ogłoszenie roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej⁴.

AAI jest wskaźnikiem złożonym z 22 indywidualnych wskaźników, który uzyskuje się łącząc wyniki punktowe z czterech dziedzin:

3 Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 246/5, 23 wrzesień 2011.

4 Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012).

zatrudnienie, uczestnictwo w życiu społeczeństwa, niezależne, zdrowe i bezpieczne życie oraz możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się. Wskaźnik AAI dotyczy osób powyżej 55. roku życia i pokazuje również wyniki w podziale na płeć, aby podkreślić różnice w starzeniu się kobiet i mężczyzn.

W 2014 r. wskaźnik aktywnego starzenia się dla Polski wyniósł 28,1 punktu przy założeniu, że 100 opisuje sytuację idealną, tzn. 100-procentową realizację zadań wszystkich czterech obszarów oraz 100-procentową partycypację osób starszych we wszystkich tych obszarach. W rankingu ogólnym krajów UE Polska zajmowała przedostatnie, 27. miejsce – wyprzedzała tylko Grecję. W ramach obszarów Polska zajęła – 20. miejsce w obszarze zatrudnienia; ostatnie, 28. miejsce w obszarze partycypacji społecznej; miejsce 21. w obszarze samodzielnej egzystencji oraz miejsce 22. w obszarze możliwości aktywnego starzenia się.

Dla całej UE wskaźnik aktywnego starzenia się wynosił średnio 33,9. Najlepszy wynik posiadały państwa: Szwecja, Dania i Holandia (odpowiednio 44,9; 40,3 i 40 punktów).

Najnowsze, wstępne wyniki AAI z 2018 r.⁵ dla Polski pokazują, że uzyskaliśmy 30,9 punktu i w rankingu 28. państw UE zajmujemy 24. miejsce przed Węgrami, Rumunią, Chorwacją i Grecją. Najwyższe wskaźniki aktywnego starzenia się mają państwa: Szwecja, Dania, Holandia, Wielka Brytania i Finlandia (odpowiednio 47,2; 43,2; 42,7; 41,3; 41,1 punktów).

W podziale na kobiety i mężczyzn w Polsce w obszarach:

- Zatrudnienie – kobiety zajmują 22 miejsce, a mężczyźni 18,
- uczestnictwo w życiu społeczeństwa – kobiety plasują się na 21. miejscu, mężczyźni na 26. miejscu,
- niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie – kobiety są na 22. miejscu, mężczyźni na 26,
- możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się – w rankingu kobiety zajmują 21. miejsce, mężczyźni 22. miejsce.

Pokazuje to, że tylko w obszarze „zatrudnienie” kobiety plasują się niżej niż mężczyźni, w pozostałych dziedzinach to kobiety są aktywniejsze.

W obszarze „zatrudnienie” najmniej punktów zdobyły kobiety z Malty, Grecji i Luxemburga i mężczyźni ze Słowenii, Luxemburga i Chorwacji, zajmując ostatnie trzy miejsca. W obszarze „niezależne, zdrowe i bezpieczne życie” ostatnie miejsca zajmują kobiety z Łotwy, Grecji i Litwy, a mężczyźni z Łotwy, Grecji i Polski.

5 Baza danych statystycznych UNECE – jedna z pięciu regionalnych komisji Organizacji Narodów Zjednoczonych, <https://statswiki.unece.org>.

Tabela 1. Obszary i wskaźniki cząstkowe wskaźnika aktywnego starzenia się

WSKAŹNIK AKTYWNEGO STARZENIA SIĘ				
Obszary	Zatrudnienie	Uczestnictwo w życiu społeczeństwa	Niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie	Możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się
Wskaźniki cząstkowe	Stopa zatrudnienia osób w wieku 55–59 lat	Wolontariat	Ćwiczenia fizyczne	Pozostała oczekiwana długość życia w wieku 55 lat
	Stopa zatrudnienia osób w wieku 60-64 lata	Opieka nad dziećmi, wnukami	Dostęp do opieki zdrowotnej i stomatologicznej	Oczekiwana część życia w zdrowiu w wieku 55 lat
	Stopa zatrudnienia osób w wieku 65-69 lat	Opieka nad starszymi osobami	Samodzielne życie	Kondycja umysłowa
	Stopa zatrudnienia osób w wieku 70-74 lata	Zaangażowanie polityczne	Bezpieczeństwo finansowe (trzy wskaźniki): mediana dochodu osób w wieku 65+ w stosunku do mediany dochodu osób poniżej 65 r.ż.; brak ryzyka ubóstwa osób w wieku 65+ oraz brak poważnej deprivacji materialnej.	Korzystanie z technologii ICT (media komunikacyjne i umożliwiające zapis informacji)
			Bezpieczeństwo fizyczne	Więzi społeczne
			Uczenie się przez całe życie	Poziom wykształcenia
		Faktyczne doświadczenia aktywnego starzenia się		

Źródło: K. Karpińska, P. Dykstra, Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny, sprawozdanie syntetyczne przygotowane dla Komisji Europejskiej, 2014.

Uplasowanie się na 24. miejscu w rankingu to uzyskanie takiego samego wyniku, który Polska uzyskała w 2014 r. W podziale na obszary Polska uzyskała w 2018 r.: w obszarze „zatrudnienie”, tak jak w 2014 r., 20. miejsce; w obszarze „uczestnictwo w życiu społeczeństwa” – 23. miejsce (w tym obszarze został poprawiony wynik – w 2014 r. było to 28. miejsce.); w obszarze „niezależne, zdrowe i bezpieczne życie”

– 22. miejsce (24. miejsce w 2014 r.); w obszarze – „możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się” – Polska uplasowała się na 21. pozycji (w stosunku do 2014 r. nastąpiła poprawa tj. wzrost o jeden punkt).

Tabela 2. Wstępny ranking państw członkowskich Unii Europejskiej – AAI w 2018 r. w poszczególnych obszarach

Wyszczególnienie	OBSZARY			
	Zatrudnienie	Uczestnictwo w życiu społeczeństwa	Niezależne, zdrowe i bezpieczne życie	Możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się
	ranking			
Austria	18	12	6	11
Belgia	24	1	12	8
Bułgaria	14	28	20	16
Chorwacja	26	15	24	26
Cypr	13	10	17	18
Czechy	11	18	14	14
Dania	3	7	4	2
Estonia	2	21	25	22
Finlandia	9	6	1	5
Francja	19	3	5	10
Grecja	27	25	27	24
Hiszpania	22	17	13	12
Holandia	8	2	3	3
Irlandia	10	11	11	7
Litwa	7	27	26	27
Łotwa	6	13	28	25
Luxemburg	28	5	8	9
Malta	23	8	15	13
Niemcy	4	19	10	6
Polska	20	23	22	21
Portugalia	12	24	21	19
Rumunia	15	22	19	28
Słowacja	21	16	23	20
Słowenia	25	20	9	17
Szwecja	1	4	2	1
Węgry	17	26	16	23
Wielka Brytania	5	9	7	4
Włochy	16	14	18	15

Dane: <https://statswiki.unece.org>

Aktywność zawodowa

Współczynnik aktywności zawodowej⁶ oblicza się jako siłę roboczą (ludność aktywna zawodowo) podzieloną przez całkowitą populację w wieku produkcyjnym. Pojęcie „ludność w wieku produkcyjnym” odnosi się do osób w wieku od 15 do 64 lat. Wskaźnik ten jest podzielony na grupy wiekowe i mierzony jest jako odsetek w każdej grupie wiekowej.

Na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w 2017 r. ludność aktywna zawodowa⁷ w wieku 60 lat i więcej liczyła 1 265 tys., z tego 1 234 tys. to osoby pracujące (tj. 97,5%). Osoby aktywne zawodowo w wieku 60 lat i więcej stanowiły 7,3% ogółu aktywnych zawodowo w wieku 15 lat i więcej (dla pracujących analogiczny odsetek wynosił 7,5%). Wśród aktywnych zawodowo przeważali mężczyźni – populacja ta liczyła 829 tys. (tj. 65,5%). Populacja osób biernych zawodowo wynosiła 7 684 tys., co stanowiło 85,9% ogółu ludności w wieku 60 lat i więcej. Wśród tych osób główną przyczyną bierności była emerytura, którą pobierało 6 559 tys. osób. Drugą przyczyną bierności była choroba lub niepełnosprawność – 707 tys. osób⁸.

Współczynnik aktywności zawodowej w grupie wiekowej 55-64 lata przedstawia się następująco: największy współczynnik aktywności zawodowej w tej grupie posiadała Szwecja, Niemcy i Estonia (odpowiednio 80,6%; 72,6% i 72%). W tej grupie wiekowej najmniej osób pracowało w Luxemburgu, Chorwacji i Słowenii. W Polsce pracowało 50,1% osób w wieku 55-64 lata; jest to poniżej średniej unijnej, która wynosi 60,6%.

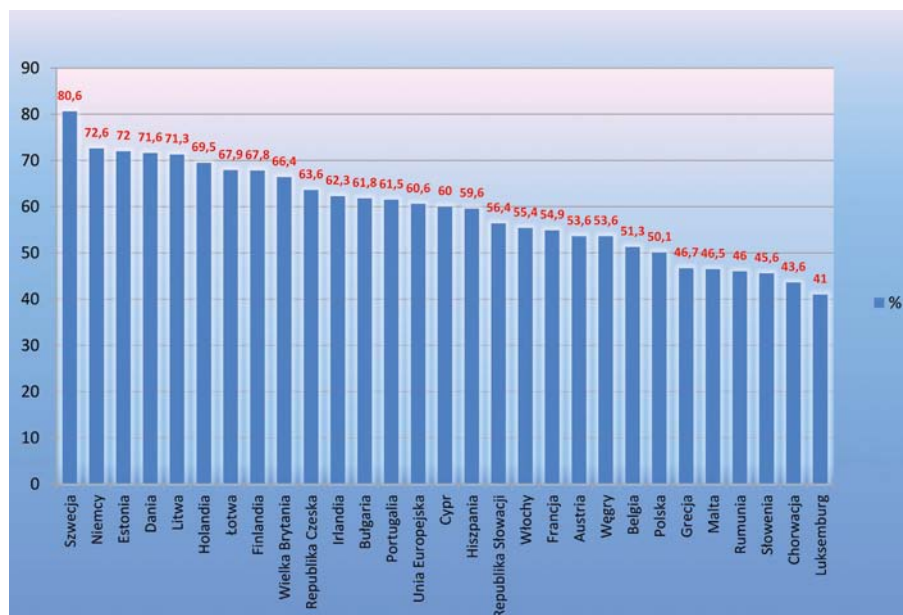
Dane Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) za 2017 r. pokazują, że najwięcej osób w grupie 65 lat i więcej pracuje w Estonii (26,2%), Szwecji (17,5%) i Portugalii (11,3%), a najmniej w Hiszpanii (2,1%), Belgii i Luksemburgu (po 2,5%). W Polsce pracuje 5,5% osób w wieku 65 lat i więcej, jest to poniżej średniej unijnej, która wynosi 6%.

6 Według definicji GUS współczynnik aktywności zawodowej jest to procentowy udział aktywnych zawodowo ogółem lub danej grupy (wyróżnianej m.in. ze względu na wiek, poziom wykształcenia) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej.

7 Ludność aktywna zawodowo to wszyscy pracujący zawodowo oraz zarejestrowani bezrobotni.

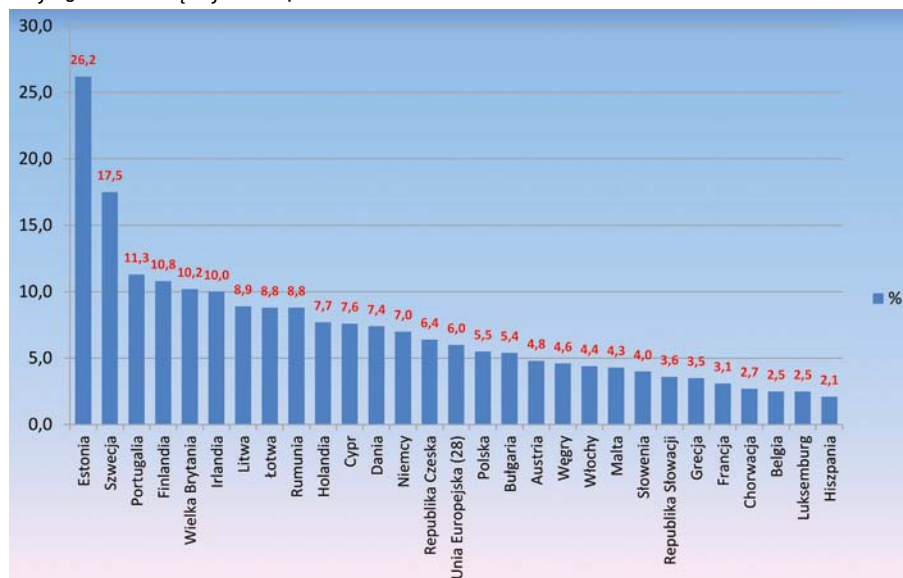
8 *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, Warszawa, wrzesień 2018 r.

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej w Unii Europejskiej w grupie wiekowej 55-64 lata w 2017 r.

Dane: Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), opracowanie własne.

Wykres 2. Współczynnik aktywności zawodowej w Unii Europejskiej w grupie wiekowej 65 lat lub więcej w 2017 r.

Dane: Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), opracowanie własne.

Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce w II kwartale 2018 r.⁹ wyniósł 56,0% i w porównaniu do IV kwartału 2017 r., jak i analogicznego okresu ub. roku zmniejszył się (jednakowo po 0,2 punktu procentowego¹⁰). Dla osób w wieku produkcyjnym współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 75,9%, a dla grupy osób w wieku 60/65 lat i więcej wyniósł 8,1%. Analogicznie jak w poprzednich kwartałach, wyraźnie wyższy współczynnik aktywności zawodowej dotyczył mężczyzn niż kobiet i wynosił odpowiednio 8,5% i 7,9%. Wśród osób w wieku produkcyjnym zróżnicowanie poziomu aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn było jednak mniejsze (kobiety 71,6%, mężczyźni 79,6%).

Dane Głównego Urzędu Statystycznego¹¹ z II kwartału 2018 r., dotyczące współczynnika aktywności zawodowej ludności ogółem, wykazały, że wynosił on 56,5%. Na rynku pracy większą aktywnością zawodową charakteryzują się mężczyźni niż kobiety. Współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn to 64,9%, a kobiet 48,8%. W podziale na miasta i wieś prawie taką samą aktywność zawodową przejawiają mężczyźni i kobiety (56,6% i 56,2%).

Dla grupy wiekowej 60/65 lat i więcej współczynnik aktywności zawodowej, w porównaniu z I kwartałem (8,1%) wzrósł i wynosił 8,5%.

Stopa bezrobocia¹² w II kwartale 2018 r. ogółem wynosiła 3,6%, dla mężczyzn – 3,7%, dla kobiet – 3,4%. Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo dla osób w wieku poprodukcyjnym (określanym przez GUS dla kobiet 60 lat i więcej i dla mężczyzn 65 lat i więcej) wynosił 0,7%.

Emeryci i renciści

Dane GUS z sierpnia 2018 r.¹³ podają, że w Polsce ogółem było 9 195,4 tys. emerytów i rencistów, w tym 1 153,2 tys. rent i emerytur było pobieranych z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS). Wśród osób w wieku 60 lat i więcej pobierających emeryturę z ZUS 60,5% stanowiły

9 *Aktywność ekonomiczna ludności Polski II kwartał 2018 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, lipiec 2018.

10 Punkt procentowy to jednostka różnicy między wartościami jednej wielkości a drugiej wielkości, podanymi w procentach.

11 *Informacja o rynku pracy w drugim kwartale 2018 roku (dane wstępne)*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 24.08.2018 r.

12 Stopa bezrobocia obliczana jest jako procentowy udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo.

13 *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju w sierpniu 2018 r.*, Główny Urząd Statystyczny 2018 r.

kobiety, a 39,5% mężczyźni¹⁴. W KRUS wielkości te przedstawiały się następująco: 69,2% kobiety i 30,8% mężczyźni.

Wśród osób w wieku 60 lat i więcej pobierających renty z ZUS z tytułu niezdolności do pracy kobiety stanowiły 23,3%, natomiast mężczyźni 76,7%. W KRUS udział kobiet był większy i wynosił 43,7%, natomiast mężczyźni 56,3%.

Aktywność społeczna

„Koncepcja aktywnego starzenia się zakłada zapewnienie jednostce możliwości bycia jak najdłużej społecznie produktywną. Społeczna produktywność (wskaźnik dla osób powyżej 55 r. życia) definiowana jest jako każda aktywność, która wytwarza dobra i usługi, niezależnie, czy jest opłacana, czy nie, włączając taką aktywność jak praca domowa, opieka nad dziećmi, wolontariat, pomoc rodzinie i przyjaciołom”¹⁵.

Przeprowadzone przez GUS w 2015 r. *Badania spójności społecznej 2015*¹⁶ i oparta na tych wynikach publikacja *Jakość życia w Polsce w 2015 r.*, pokazuje, że aktywność osób starszych w zakresie kontaktów społecznych jest generalnie niższa niż osób w młodszym grupach wiekowych, o czym świadczą wartości wskaźników izolacji społecznej¹⁷ i uczestnictwa w świeckich organizacjach pozarządowych. Wskaźnik izolacji społecznej wskazuje, że co 10 osoba starsza ma bardzo ograniczone kontakty społeczne¹⁸.

Aktywność osób starszych we wspólnotach, organizacjach lub grupach religijnych jest taka sama jak wśród ogółu ludności. Osoby starsze

14 *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, Główny Urząd Statystyczny, wrzesień 2018 r.

15 Uchwała Nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, M.P. poz. 52, 2014 r.

Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 jest przedsięwzięciem kompleksowym, uwzględniającym obszary i kierunki wsparcia umożliwiające osiągnięcie celu głównego, jakim jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program zakłada praktyczne włączenie sektora organizacji pozarządowych do działań służących zaangażowaniu seniorów. Na jego finansowanie do 2020 roku z budżetu państwa zostanie przeznaczone łącznie 280 mln zł.

16 Przeprowadzone przez GUS po raz pierwszy w 2011 r., cykliczne reprezentacyjne badanie gospodarstw domowych. Druga edycja badania została zrealizowana w 2015 r., natomiast kolejna w 2018 r.

17 Odsetek osób, u których zaobserwowano niewielką intensywność (lub brak) kontaktów społecznych z osobami spoza gospodarstwa domowego.

18 *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, wrzesień 2018 r.

mają natomiast większe zaufanie do innych ludzi niż osoby w młodszych grupach wiekowych.

Tabela 3. Aktywność społeczna i obywatelska w Polsce w podziale na wiek w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Osoby w wieku 16-59 lat	Osoby w wieku 60 lat i więcej
		%	
Wskaźnik izolacji społecznej	8,4	7,6	10,6
Satysfakcja ze sposobu spędzania wolnego czasu	60,5	59,2	64
Zaufanie do innych osób	78,4	76,9	82,5
Uczestnictwo w świeckich organizacjach pozarządowych	9,1	10	6,3
Uczestnictwo we wspólnotach, organizacjach lub grupach religijnych	9,0	9,1	9,0

Dane: Badanie spójności społecznej 2015, GUS.

Wolontariat

„Wolontariat charakteryzowany jest jako aktywność podejmowana dobrowolnie i bez wynagrodzenia mająca na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego (wyłączając rodzinę wolontariusza), może również być wykonywany na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. Świadczenie wolontariatu wiąże się z poświęceniem na niego wolnego czasu”¹⁹.

Działalność wolontariacką można prowadzić w sposób formalny – na rzecz lub za pośrednictwem organizacji albo grup społecznych; albo nieformalny – na rzecz osób spoza rodziny i kręgu znajomych lub też na rzecz swojego otoczenia (społeczności lokalnej, sąsiedztwa, miejscowości) bez pośrednictwa organizacji lub grup społecznych.

W 2015 r. zaangażowanie w nieformalną działalność wolontariacką w UE wśród osób w wieku 16 lat i więcej było nieco wyższe niż w formalnej (zorganizowanej) działalności wolontariackiej (22,2% w porównaniu do 19,3%). Ten schemat powtórzył się w większości państw członkowskich UE, ale w Niemczech wolontariat zorganizowany był zdecydowanie wyższy niż nieformalny (odpowiednio 28,6% i 13,9%). Taka sama

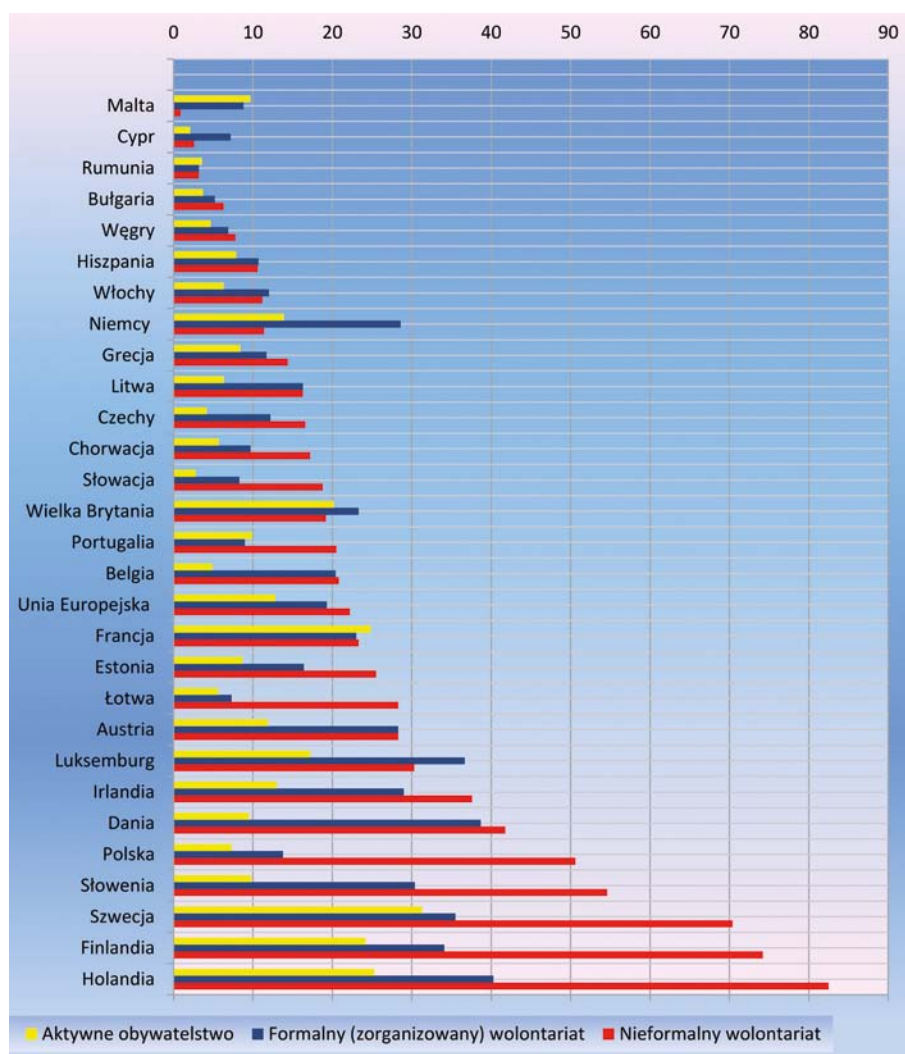
¹⁹ *Wolontariat w 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017 r.

sytuacja miała miejsce na Malcie gdzie w wolontariacie formalnym partycypowało 8,8% osób, a w nieformalnym 0,9% osób.

Wysokie poziomy nieformalnego i formalnego wolontariatu posiadała Holandia (82,5% i 40,3%), Finlandia (74,2% i 34,1%) i Szwecja (70,4% i 35,5%). Na drugim krańcu znajduje się Rumunia (3,2% dla obu wolontariatów) i Cypr (2,6% i 7,2%).

Działania wolontariackie w Polsce w ramach wolontariatu formalnego wynoszą 13,8%, a poziom działań wolontariackich nieformalnych jest dość wysoki i wynosi 50,6%.

Wykres 3. Uczestnictwo w formalnym i nieformalnym wolontariacie oraz aktywne obywatelstwo wśród obywateli Unii Europejskiej w wieku 16 lat i więcej, w %, 2015 r.

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Partycypacja w zakresie aktywnego obywatelstwa jest rozumiana jako uczestnictwo w działaniach związanych z grupami politycznymi, stowarzyszeniami i podobnymi organizacjami społecznymi oraz fundacjami, w tym udział w ich posiedzeniach i działania petycyjne. W 2015 r. na poziomie UE 12,8% wszystkich osób odpowiedziało, że są aktywnymi obywatelami zgodnie z powyższą definicją. Wśród krajów UE najwyższy wskaźnik aktywnego obywatelstwa deklarują obywatele Szwecji (31,3%), następnie obywatele Holandii (25,3%) i Francji (24,8%). Najmniej aktywnych obywateli zaobserwowano na Cyprze (2,1%), na Słowacji (2,8%) i w Rumunii (3,6%).

Aktywność wolontariacka osób starszych w UE w 2015 r. pokazuje, że w porównaniu z innymi grupami wiekowymi najaktywniejszą grupę wiekową stanowiły osoby w wieku 65-74 lat, które najczęściej uczestniczyły w obu rodzajach działalności wolontariackiej (21,3% w wypadku formalnej i 23,9% w wypadku działalności nieformalnej). Aktywność obywatelską przejawiało 12,7% osób. W grupie wiekowej 75 lat i więcej następuje spadek tych działań i wynosi odpowiednio (13,9%; 13,3% i 6,7%).

W grupie wiekowej 65-74 lata w niezorganizowanym wolontariacie najczęściej działały osoby z Holandii, Finlandii i Szwecji (odpowiednio 77,3%; 72,3% i 69,3%). Z powyższych danych wynika, że Polska plasowała się dość wysoko i uzyskała wynik 45,1%, ale należy wziąć pod uwagę fakt, że w opracowaniu Eurostatu „Social participation and integration statistics”²⁰ zamieszczona została uwaga, że dane dla Polski, Irlandii i Wielkiej Brytanii są niemiernodajne. Ma to również wpływ na średnią unijną we wszystkich zakresach.

Najmniej obywateli działających w nieformalnym wolontariacie zaobserwowano na Malcie, w Rumunii i na Cyprze (dotyczy to obydwu grup wiekowych).

W niezorganizowanym wolontariacie w najstarszej grupie wiekowej 75 lat i więcej przodują te same kraje, które zajęły najwyższą lokatę w młodszej grupie wiekowej (65-74 lata) tzn. Szwecja, Holandia i Finlandia.

W niektórych państwach członkowskich występowały dość znaczne różnice w partycypacji starszych osób w wolontariacie formalnym i nieformalnym. Tak działo się na Malcie, gdzie wskaźnik wolontariatu formalnego wynosił 12,6% a nieformalnego tylko 1,3%. Duże różnice występowały również na Łotwie – tu sytuacja była odwrotna – wskaźnik wolontariatu zorganizowanego wynosił 5%, a nieformalnego 27,7%.

20 *Social participation and integration statistics*, Eurostat, wrzesień 2017 r.

Tabela 4. Uczestnictwo w formalnym i nieformalnym wolontariacie oraz aktywne obywatelstwo wśród obywateli Unii Europejskiej w podziale na grupy wiekowe, 2015 r.

Wyszczególnienie	Formalny (zorganizowany) wolontariat	Nieformalny wolontariat	Aktywne obywatelstwo	Formalny (zorganizowany) wolontariat	Nieformalny wolontariat	Aktywne obywatelstwo
	65-74 lata			75 lat i więcej		
	%					
Unia Europejska	21,3	23,9	12,7	13,9	13,3	6,7
Austria	26,3	29,2	9,0	13,6	15,7	5,2
Belgia	24,7	27,6	4,1	12,2	13,4	2,8
Bułgaria	4,4	4,4	2,7	1,0	1,6	0,9
Chorwacja	6,2	13,2	3,7	2,3	5,5	1,4
Cypr	6,2	3,2	2,1	3,1	0,5	1,3
Czechy	11,8	15,4	4,9	5,4	8,4	2,5
Dania	40,8	45,8	10,3	22,6	23,3	6,6
Estonia	13,0	23,0	7,3	5,6	11,8	5,4
Finlandia	34,4	72,3	18,3	19,4	36,6	8,7
Francja	27,5	29,8	24,8	16,9	16,9	12,5
Grecja	10,8	14,5	6,3	6,0	6,6	3,7
Hiszpania	11,6	10,7	5,3	6,3	5,0	1,3
Holandia	38,7	77,3	24,7	20,1	47,2	14,2
Irlandia	28,2	39,6	13,6	17,0	25,8	6,3
Litwa	12,7	10,1	3,7	5,9	4,9	2,1
Luksemburg	38,4	31,2	19,3	25,4	20,5	8,6
Łotwa	5,0	27,7	4,3	3,2	14,8	3,7
Malta	12,6	1,3	10,6	6,3	0,5	5,8
Niemcy	33,1	16,8	14,0	28,8	13,8	9,4
Polska	12,2	45,1	6,9	4,5	20,5	3,0
Portugalia	6,2	17,9	6,5	4,2	9,8	3,9
Rumunia	1,6	1,7	1,6	0,8	0,6	1,1
Słowacja	7,9	18,2	2,8	4,4	7,4	1,6
Słowenia	30,7	55,4	11,7	15,1	26,5	4,0
Szwecja	35,4	69,3	27,6	28,4	49,2	20,4
Węgry	4,8	6,0	5,2	2,0	2,5	2,2
Wielka Brytania	29,1	24,9	23,9	18,8	15,2	11,8
Włochy	11,4	11,3	5,2	5,9	5,7	2,3

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Najbardziej aktywnymi obywatelami w pierwszej i drugiej grupie wiekowej są obywatele Szwecji, Francji i Holandii. Po przeciwnej stronie (grupa wiekowa 65-74 lata) plasują się obywatele Rumunii, aktywnie działa tylko 1,6% osób, a w grupie wiekowej 75 lat i więcej to obywatele Rumunii podejmują najmniej działań obywatelskich – tylko 0,9%.

Aktywność edukacyjna

Edukacja jest jednym ze sposobów wyrównywania szans życiowych i integracji społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu lub marginalizacji najsłabszych grup społecznych. Edukacja osób starszych przebiega głównie poprzez kształcenie pozaformalne²¹ i uczenie nieformalne²². Najbardziej dostępną formą kształcenia dla osób starszych jest edukacja nieformalna, czyli uczenie się samodzielne.

Opracowanie GUS „Kształcenie dorosłych w 2016 r.”²³ pokazuje, że na początku 2017 r. 21,4% osób spośród osób w wieku 18-69 lat zadeklarowało, że w ciągu ostatniego roku uczestniczyło w jakiegokolwiek formie kształcenia pozaformalnego. Największą aktywność edukacyjną wykazywali respondenci w wieku od 25 do 44 lat, gdzie ponad jedna czwarta z nich zgłosiła udział w doksztalcaniu. Różne formy uzupełniania wiedzy lub umiejętności cieszyły się szczególnie popularnością u osób w wieku od 35 do 39 lat (29,6% z nich uczestniczyło w kształceniu pozaformalnym). Przeprowadzony sondaż wykazał, że wraz z wiekiem występuje tendencja do systematycznego spadku aktywności edukacyjnej – od 22,6% uczestniczących w wieku 45-49 lat do około 5% w wieku 65-69 lat. Postępujący wraz z wiekiem badanych spadek uczestnictwa w działaniach edukacyjnych miał miejsce we wszystkich kategoriach działań edukacyjnych, a przede wszystkim w przypadku działań z zakresu edukacji pozaformalnej oraz uczenia się nieformalnego.

-
- 21 Zorganizowane lub zinstytucjonalizowane działanie edukacyjne, które nie powoduje zmiany w poziomie wykształcenia, lecz prowadzi zazwyczaj do rozwoju, poszerzania i zdobywania umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego, jak również kulturalnego. Powinno odbywać się przy udziale wykładowcy, instruktora lub nauczyciela. Prowadzone jest zazwyczaj w formie kursów, szkoleń, instruktaży, seminariów, konferencji lub wykładów.
 - 22 Samodzielne uczenie się w celu uzyskania wiedzy lub doskonalenia umiejętności. Powinno odbywać się bez udziału nauczyciela. Kształcenie tego rodzaju odbywa się poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej i pozaszkolnej i nie obejmuje kursów, szkoleń oraz wykładów z instruktorem, natomiast zaliczają się do niego lekcje udzielane przez członków rodziny, gospodarstwa domowego, sąsiadów, przyjaciół, którzy nie otrzymują za to wynagrodzenia w formie pieniężnej.
 - 23 *Kształcenie dorosłych w 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Gdańsk 2018 r.

Tabela 5. Wskaźnik uczestnictwa w edukacji i szkoleniach w Unii Europejskiej w podziale na wiek i lata

Wyszczególnienie	Formalna i nieformalna edukacja i szkolenia		Formalna edukacja i szkolenia		Nieformalna edukacja i szkolenia	
	Od 55 do 64 lat					
	2007	2016	2007	2016	2007	2016
	%					
Unia Europejska	21,1	32,9	2,1	1,3	20,0	32,3
Austria	25,4	41,3	–	–	25,2	41,3
Belgia	23,5	29,2	7,4	2,5	19,1	27,5
Bułgaria	20,3	14,7	–	–	20,3	14,6
Chorwacja	9,0	15,7	–	–	9,0	15,5
Cypr	20,1	29,9	–	–	20,0	29,8
Czechy	21,7	29,1	–	–	21,5	29,1
Dania	28,6	37,0	–	4,1	27,3	35,1
Estonia	27,5	30,4	–	–	27,2	30,0
Finlandia	37,8	34,3	–	–	37,1	33,8
Francja	15,6	35,1	0,8	0,5	15,4	34,9
Grecja	5,1	5,8	–	–	5,1	5,6
Hiszpania	17,0	29,1	1,8	2,5	15,7	28,0
Holandia	28,7	51,4	2,4	2,5	28,2	51,2
Irlandia	–	–	–	–	–	–
Litwa	19,0	19,2	–	–	18,9	19,1
Luksemburg	–	29,8	–	3,3	–	29,4
Łotwa	21,8	34,1	–	–	20,9	34,0
Malta	16,2	19,8	–	–	15,5	18,8
Niemcy	28,2	43,9	1,8	–	27,1	43,8
Polska	6,8	13,4	–	–	6,7	13,3
Portugalia	10,9	28,6	1,2	0,7	10,2	28,3
Rumunia	2,5	1,5	–	–	2,5	1,5
Słowacja	23,8	30,3	–	–	23,8	30,3
Słowenia	22,2	27,3	–	–	22,0	27,3
Szwecja	60,6	54,7	2,7	2,7	60,1	53,5
Węgry	2,5	38,2	–	2,2	2,5	37,2
Wielka Brytania	37,0	39,0	7,7	5,1	32,5	36,6
Włochy	11,8	33,0	0,7	–	11,6	32,9

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Według przeprowadzonego badania w 2016 r. w edukacji nieformalnej uczestniczyło 8,5 mln mieszkańców Polski w wieku 18-69 lat, co stanowiło 31,4% ogółu populacji.

Przedstawione dane Eurostatu z 2016 r. również potwierdzają, że największą popularnością wśród osób starszych cieszyła się edukacja nieformalna. Średnia dla Unii Europejskiej osób w wieku 55-64 lat w zakresie nieformalnej edukacji i szkoleń wynosiła 32,3%.

Największą aktywność w nieformalnych działaniach edukacyjnych przejawiali mieszkańcy Szwecji, Holandii i Niemiec (odpowiednio 53,5%; 51,2% i 43,8%). Na uwagę zasługuje fakt, że w Szwecji, pomimo najwyższego wskaźnika aktywności edukacyjnej w UE, w porównaniu z 2007 r. nastąpił spadek o 6,6 punktu procentowego. Taki spadek notowała też Bułgaria (5,7 punktu procentowego) i Finlandia (3,3 punktu procentowego).

Najwyższy wzrost wskaźnika aktywności edukacyjnej (formalna i nieformalna edukacja i szkolenia) w porównaniu z 2007 r. nastąpił u mieszkańców Węgier – wzrost o 34,7 punktu procentowego. Najniższy wskaźnik edukacji występował w Rumunii (1,5%), Grecji (5,6%) i w Polsce (13,3%).

Działania w sieci

XXI wiek to wiek społeczeństwa informacyjnego i nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, które przyspieszają rozwój gospodarczy i zmieniają naszą rzeczywistość. Technologie informacyjno-komunikacyjne upowszechniły się wśród społeczeństwa zarówno ze względu na dostępność, jak i ze względu na ponoszenie znacznie mniejszych kosztów. Przystępny cenowo i szeroki dostęp do internetu jest obecnie jednym ze sposobów promowania społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji.

W Polsce w 2017 r. przynajmniej jeden komputer w domu miało 82% gospodarstw domowych. Od 2013 r. nastąpił wzrost o 10 punktów procentowych. Uwzględniając różne typy gospodarstw domowych wyposażenie w komputery jest dość zróżnicowane. Gospodarstwa domowe z dziećmi znacznie częściej posiadały w domu komputer niż gospodarstwa bez dzieci. Na obszarach miejskich większy był odsetek gospodarstw wyposażonych w komputery w porównaniu z gospodarstwami z terenów wiejskich. Na obszarach wysoce zurbanizowanych gospodarstwa domowe częściej posiadały komputery niż na obszarach o niskim stopniu urbanizacji; w latach 2013-2016 dysproporcja tego wskaźnika

zmniejszała się, natomiast w 2017 r. wzrosła do poziomu 5,9 punktu procentowego²⁴.

W Polsce w 2017 r. z komputera korzystało 22,0 mln osób (o 3,1% więcej niż przed rokiem i o 12,2% więcej w porównaniu z 2013 r.), spośród których 20,9 mln użytkowało go regularnie.

Jak pokazują statystyki, udział osób regularnie korzystających z internetu różni się w zależności od wieku, aktywności zawodowej, poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania. Wśród osób z wyższym wykształceniem odnotowuje się największy udział osób regularnie korzystających z sieci internetowej (w 2017 r. – 96,9%). W grupie osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym wskaźnik ten utrzymuje się na najniższym poziomie. W 2017 r. wyniósł on 56,9%, tj. o 3,7 punktu procentowego więcej niż przed rokiem i 17,4 punktu procentowego więcej niż w 2013 r.²⁵

W Unii Europejskiej w 2017 r. najwyższy odsetek (98%) gospodarstw domowych z dostępem do internetu odnotowano w Holandii (98%) oraz w Luksemburgu i Danii (po 97%). Wśród państw członkowskich UE najniższy odsetek w dostępie do internetu zaobserwowano w Bułgarii, Grecji, Litwie, Chorwacji i Rumunii. Należy zauważyć, że w porównaniu z 2013 r. w państwach tych zanotowano szybki wzrost odsetka gospodarstw domowych mających dostęp do internetu. Najwyższy wzrost odsetka w dostępie do internetu wśród państw europejskich UE nastąpił w Rumunii, Grecji i Bułgarii (odpowiednio o 18, 15 i 13 punktów procentowych). Również o 15 punktów procentowych więcej domostw miało internet w Portugalii.

Statystyki Eurostatu dotyczące technologii informacyjno-komunikacyjnych pokazują, że w 2017 r. w Unii Europejskiej prawie połowa (48%) osób starszych – określanych tutaj jako osoby w wieku 64-74 lata – korzystała z internetu co najmniej raz w tygodniu. Dane te można porównać z sytuacją sprzed ponad 10 lat (2006), kiedy tylko 10% osób starszych regularnie korzystało z internetu.

Przedstawione dane pokazują, że przynajmniej raz w tygodniu najwięcej starszych osób korzystało z internetu w Luksemburgu (91%), Danii (85%), Holandii i Szwecji (po 81%). W krajach tych był też największy procent osób ogółem korzystających przynajmniej raz w tygodniu z dostępu do internetu. W Polsce osób ogółem korzystających przynajmniej raz w tygodniu z sieci internetowej było 73%, a osób w wieku 65-74 lata było tylko 26%. Średnia dla UE to 48%.

24 *Spoleczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2013-2017. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, grudzień 2017 r.*

25 J.w.

Tabela 6. Dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Unii Europejskiej w latach 2013-2017

Wyszczególnienie	Rok	2013	2014	2015	2016	2017
	% ogółu gospodarstw domowych					
Unia Europejska		79	81	83	85	87
Austria		81	81	82	85	89
Belgia		80	83	82	85	86
Bułgaria		54	57	59	64	67
Chorwacja		65	68	77	77	76
Cypr		65	69	71	74	79
Czechy		73	78	79	82	83
Dania		93	93	92	94	97
Estonia		79	83	88	86	88
Finlandia		89	90	90	92	94
Francja		82	83	83	86	86
Grecja		56	66	68	69	71
Hiszpania		70	74	79	82	83
Holandia		95	96	96	97	98
Irlandia		82	82	85	87	88
Litwa		65	66	68	72	75
Luksemburg		94	96	97	97	97
Łotwa		72	73	76	77	79
Malta		79	81	82	82	85
Niemcy		88	89	90	92	93
Polska		72	75	76	80	82
Portugalia		62	65	70	74	77
Rumunia		58	61	68	72	76
Słowacja		78	78	79	81	81
Słowenia		76	77	78	78	82
Szwecja		93	90	91	94	95
Węgry		70	73	76	79	82
Wielka Brytania		88	90	91	93	94
Włochy		69	73	75	79	81

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Uwzględniając cele korzystania z internetu w sprawach prywatnych, w 2017 r. w Unii Europejskiej największy udział osób ogółem stanowiły osoby czytające online serwisy informacyjne, gazety i czasopisma (61%).

W Polsce odsetek takich osób wyniósł 60%, tj. o 1 punkt procentowy mniej niż średnio w Unii Europejskiej. W Luksemburgu i Szwecji wskaźnik ten był największy (85%), przewyższając średnią dla Unii Europejskiej o 24 punkty procentowe.

W krajach europejskich najbardziej zróżnicowany był odsetek osób ogółem korzystających z usług bankowych. Największy wskaźnik odnotowano w Danii (90%), a najmniejszy – w Bułgarii (5%). Dla Polski wskaźnik ten wynosił 40% i był o 11 punktów procentowych niższy od średniej w Unii Europejskiej (51%).

Z bankowości internetowej w Polsce korzystało tylko 10% osób w wieku 65-74 lata, to prawie 3 razy mniej niż średnie korzystanie w UE (28%). Najwięcej osób starszych używało aplikacji bankowych w Danii (81%), Holandii i Szwecji (po 71%). W tej grupie osób nikt nie korzystał z usług bankowych w Rumunii i Bułgarii.

Stosunkowo niewiele osób starszych w Polsce korzystało z portali społecznościowych lub zawodowych – 10%. W porównaniu ze Szwecją Danią i Belgią, jest to 4 razy mniej osób serfujących w sieciach społecznościowych. Najgorszy wynik w tej kwestii uzyskały Czechy (7%), Chorwacja, Grecja i Bułgaria (po 8%).

Z czytania internetowych serwisów informacyjnych korzystało w Polsce 23% ludzi z omawianej grupy wiekowej. Największy procent osób czytających informacyjne strony internetowe odnotowano w Luksemburgu (76%), Szwecji (71%) i Danii (70%) a najmniej w Rumunii (12%) i Bułgarii (13%). Średnia dla UE to 34% osób czytających gazety, magazyny i strony informacyjne.

Poniższa tabela pokazuje, że jeśli chodzi o regularne korzystanie z internetu przez osoby starsze istnieje stosunkowo duża różnica procentowa pomiędzy północnymi i zachodnimi państwami członkowskimi UE, a południowymi i wschodnimi państwami członkowskimi. Luksemburg, Dania, Holandia i Szwecja były jedynymi krajami, w których ponad trzy czwarte osób w wieku 65-74 lata korzystało z internetu przynajmniej raz w tygodniu. Najniższe udziały odnotowano w Rumunii, Bułgarii (po 16%) oraz Chorwacji i Grecji (po 19%).

Porównując korzystanie z internetu przez osoby w grupie wiekowej 65-74 lata w różnych przedziałach czasowych wynika, że mniej osób użytkuje sieć internetową w okresie tygodnia niż w czasie 3 miesięcy. Największą różnicę zanotowano w Czechach, gdzie wskaźnik ten był niższy o 6 punktów procentowych. W Polsce różnica ta wynosi 3 punkty procentowe.

Tabela 7. Korzystanie z internetu przez osoby starsze w Unii Europejskiej w 2017 r.

Wyszczególnienie	KORZYSTANIE Z INTERNETU							
	Przynajmniej raz w tygodniu		Bankowość internetowa		Sieci społecznościowe lub zawodowe		Czytanie serwisów informacyjnych, gazet, magazynów informacyjnych	
	ogółem	w wieku 65-74 lata	ogółem	w wieku 65-74 lata	ogółem	w wieku 65-74 lata	ogółem	w wieku 65-74 lata
	%							
Unia Europejska	81	48	51	28	56	18	61	34
Austria	85	46	57	20	55	13	63	27
Belgia	86	57	67	40	73	36	56	37
Bułgaria	62	16	5	0	50	8	47	13
Chorwacja	65	19	33	9	48	8	61	19
Cypr	79	34	28	12	64	18	65	30
Czechy	81	39	57	18	49	7	77	41
Dania	95	85	90	81	77	38	83	70
Estonia	86	49	79	42	63	19	79	45
Finlandia	92	70	87	66	66	26	84	59
Francja	83	56	62	40	45	11	53	33
Grecja	67	19	25	5	50	8	61	19
Hiszpania	80	38	46	19	59	17	66	31
Holandia	94	81	89	71	72	36	76	58
Irlandia	79	40	58	24	61	19	53	26
Litwa	75	31	56	19	54	10	72	32
Luksemburg	96	91	76	66	73	35	85	76
Łotwa	78	35	61	22	60	17	68	34
Malta	79	39	49	15	70	29	67	32
Niemcy	87	60	56	30	52	16	67	43
Polska	73	26	40	10	50	10	60	23
Portugalia	71	29	31	10	58	17	59	21
Rumunia	61	16	7	0	52	10	44	12
Słowacja	79	35	51	12	59	11	63	28
Słowenia	77	37	39	14	46	11	61	28
Szwecja	95	81	86	71	74	41	85	71
Węgry	76	31	38	9	66	19	65	28
Wielka Brytania	93	75	68	40	73	36	68	45
Włochy	69	27	31	11	45	9	39	16

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Tabela 8. Korzystanie z internetu w Unii Europejskiej w podziale na przedział czasowy i wiek w 2017 r.

Wyszczególnienie	Korzystanie z internetu przynajmniej raz w tygodniu		Korzystanie z internetu w ciągu ostatnich 3 m-cy	
	Ogółem	65-74 lata	Ogółem	65-74 lata
Unia Europejska	81	48	84	52
Austria	85	46	88	51
Belgia	86	57	88	59
Bułgaria	62	16	63	17
Chorwacja	65	19	67	20
Cypr	79	34	81	35
Czechy	81	39	85	45
Dania	95	85	97	89
Estonia	86	49	88	53
Finlandia	92	70	94	75
Francja	83	56	87	60
Grecja	67	19	70	20
Hiszpania	80	38	85	44
Holandia	94	81	95	84
Irlandia	79	40	81	44
Litwa	75	31	78	34
Luksemburg	96	91	97	93
Łotwa	78	35	81	40
Malta	79	39	80	41
Niemcy	87	60	90	64
Polska	73	26	76	29
Portugalia	71	29	74	31
Rumunia	61	16	64	18
Słowacja	79	35	82	36
Słowenia	77	37	79	39
Szwecja	95	81	96	85
Węgry	76	31	77	32
Wielka Brytania	93	75	95	79
Włochy	69	27	71	29

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Generalnie z internetu korzystają częściej mężczyźni niż kobiety – wyjątkiem są kobiety z Estonii, Finlandii i Irlandii. Dania, Litwa i Szwecja to kraje, w których taka sama liczba kobiet i mężczyzn surfuje po internecie.

Tabela 9. Korzystanie z internetu w Unii Europejskiej w ciągu ostatnich 3 miesięcy w podziale na grupy wiekowe i płeć w 2017 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Osoby w wieku 55-64 lata	Osoby w wieku 55-74 lata	Osoby w wieku 65-74 lata	Osoby w wieku 75 lat i więcej	Mężczyźni w wieku 55-74 lata	Kobiety w wieku 55-74 lata
	%						
Unia Europejska	84	73	64	52	–	67	60
Austria	88	80	68	51	–	75	61
Belgia	88	82	72	59	–	74	71
Bułgaria	63	44	32	17	–	33	31
Chorwacja	67	51	36	20	–	46	28
Cypr	81	58	49	35	–	51	46
Czechy	85	75	61	45	–	65	57
Dania	97	95	92	89	–	92	92
Estonia	88	78	68	53	–	66	69
Finlandia	94	91	83	75	–	82	84
Francja	87	77	69	60	–	70	69
Grecja	70	49	36	20	–	43	30
Hiszpania	85	74	61	44	14	63	59
Holandia	95	95	90	84	–	92	88
Irlandia	81	70	60	44	–	59	61
Litwa	78	63	50	34	–	50	50
Luksemburg	97	92	93	93	–	94	91
Łotwa	81	67	55	40	–	56	55
Malta	80	62	52	41	–	59	45
Niemcy	90	83	75	64	–	79	72
Polska	76	52	44	29	–	45	42
Portugalia	74	55	44	31	–	51	39
Rumunia	64	40	31	18	–	32	30
Słowacja	82	65	53	36	11	56	50
Słowenia	79	56	49	39	–	52	46
Szwecja	96	97	91	85	–	91	91
Węgry	77	62	48	32	–	49	47
Wielka Brytania	95	91	86	79	–	86	85
Włochy	71	59	46	29	8	52	40
Wielka Brytania	95	91	86	79	–	86	85

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Uniwersytety Trzeciego Wieku

Jedną z form działań edukacyjnych prowadzonych z myślą o aktywizowaniu osób starszych stanowią Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW)²⁶. Funkcjonowanie UTW zostało objęte ogólnopolskim badaniem przeprowadzonym przez Główny Urząd Statystyczny w listopadzie 2015 roku²⁷. W roku akademickim 2014/2015 funkcjonowało 575 placówek UTW, działających w ramach stowarzyszeń i fundacji, szkół wyższych, ośrodków kultury i bibliotek, instytucji pomocy społecznej i innych jednostek samorządowych. W roku akademickim 2014/2015 uczęszczało na UTW 19 370 słuchaczy. Najliczniejszą grupę wśród słuchaczy UTW, obejmującą 62% ogółu słuchaczy stanowiły osoby w wieku 60-70 lat (w tym 33% osób w wieku 60-65 lat i 29% osób w wieku 66-70 lat).

Aktywność fizyczna

Aktywność fizyczna jest zazwyczaj definiowana jako „dowolna forma ruchu ciała spowodowana skurczami mięśni, przy którym wydatek energii przekracza poziomy energii spoczynkowej”. Ta szeroka definicja obejmuje wszelkie formy aktywności fizycznej, tzn. rekreacyjną aktywność fizyczną (w tym większość dyscyplin sportowych oraz taniec), zawodowe uprawianie sportu, aktywność fizyczną w domu i jego okolicy oraz aktywność fizyczną związaną z transportem²⁸. W wytycznych Unii Europejskiej z 2008 r. dotyczących aktywności fizycznej stwierdzono, że w wyniku regularnej aktywności fizycznej ludzkie ciało przechodzi morfologiczne i funkcjonalne zmiany, które mogą zapobiegać wielu schorzeniom lub opóźniać ich występowanie oraz poprawiać zdolność do podejmowania wysiłku fizycznego.

Zgodnie z zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) osoby dorosłe powinny poświęcać na aktywność fizyczną przynajmniej 150 minut tygodniowo w przypadku, kiedy intensywność ćwiczeń jest umiarkowana lub 75 minut, gdy wysiłek fizyczny jest intensywny.

26 Oferta UTW obejmuje m.in. lektoraty językowe, zajęcia komputerowe oraz zajęcia z zakresu korzystania z nowoczesnych technologii informacyjnych. W ramach działalności edukacyjno-kulturalnej 99% placówek organizuje również wydarzenia, imprezy kulturalne i okolicznościowe.

27 *Uniwersytety Trzeciego Wieku w roku akademickim 2014/2015*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2016 r.

28 Wytyczne UE dotyczące aktywności fizycznej, Czwarty projekt skonsolidowany zatwierdzony przez Grupę Roboczą UE „Sport i Zdrowie” na zebraniu w dniu 25 września 2008 r., Bruksela 2008 r.

Odsetek osób spełniających zalecenia WHO w poszczególnych grupach wiekowych maleje wraz z wiekiem – im starsza grupa wiekowa, tym mniejsza liczba osób spełniających zalecenia Światowej Organizacji Zdrowia w czasie wolnym i podczas aktywności związanej z przemieszczaniem.

Prowadzenie aktywnego życia przynosi wiele innych korzyści społecznych i psychologicznych, a między aktywnością fizyczną i średnią długością życia zachodzi bezpośrednia relacja wskazująca, że populacje aktywne fizycznie zazwyczaj żyją dłużej niż populacje nieaktywne.

Aktywność fizyczna jest nie tylko sposobem na lepsze samopoczucie, ale coraz częściej ważną formą spędzania wolnego czasu. Przeprowadzone przez GUS badania ankietowe w październiku 2016 r. pokazują, że w zajęciach sportowych lub rekreacyjnych uczestniczyła prawie połowa mieszkańców Polski (46%)²⁹. Osoby w wieku 60 lub więcej lat stosunkowo rzadko uczestniczyły w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej – jedynie co czwarta osoba (25,1%) wśród ogółu tej grupy wiekowej podjęła takie uczestnictwo. Uczestnictwo regularne/częste deklarowało 10,6% osób starszych, natomiast sporadyczny udział w sporcie lub rekreacji ruchowej deklarowało 14,5% osób. Mężczyźni w tej grupie wiekowej byli nieco bardziej aktywni sportowo-rekreacyjnie niż kobiety (o 4,5 punktu procentowego)³⁰.

Najpopularniejszymi zajęciami sportowo-rekreacyjnymi wśród mieszkańców Polski była jazda na rowerze i pływanie (odpowiednio 72% i 40%). Grupa najstarszych respondentów, jako formę rekreacyjno-sportową wybierała jogging i nordic walking – uczestnictwo w takich zajęciach deklarowała co czwarta osoba powyżej 60. roku życia (27%). Dalsze preferencje w wyborze form sportowych osób starszych dotyczyły uczestnictwa w ogólnorozwojowych zajęciach ruchowych poprawiających kondycję fizyczną. Takich osób było 20%.

Najwyższy poziom uczestnictwa w zajęciach ruchowych odnotowano w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym (68%) i wyższym (62%).

Główną przeszkodą braku udziału w sporcie lub rekreacji ruchowej dla osób 60 lat i więcej był wiek (36% respondentów wskazało taki powód) oraz stan zdrowia i przeciwskazania lekarza (32% osób wymieniło tę przyczynę).

29 *Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej w 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017 r.

30 *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, Warszawa wrzesień 2018 r.

Tabela 10. Prozdrowotne wykonywanie aktywności fizycznej w Unii Europejskiej według wieku w 2014 r.

Wyszczególnienie	Aerobik i wzmacnianie mięśni	Aerobik	Wzmacnianie mięśni	Aerobik i wzmacnianie mięśni	Aerobik	Wzmacnianie mięśni	Aerobik i wzmacnianie mięśni	Aerobik	Wzmacnianie mięśni
	ogółem			60 lat i więcej			65-74 lata		
	%								
Unia Europejska	12,6	30,8	17,8	7,3	21,9	12,5	9,1	27,1	14,0
Austria	25,1	50,4	33,4	23,2	46,5	33,5	25,0	51,4	33,6
Belgia	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Bułgaria	5,4	9,9	9,2	0,3	1,7	1,2	0,3	2,4	1,5
Chorwacja	4,7	19,4	8,4	0,6	9,6	2,7	0,5	13,0	3,0
Cypr	5,3	25,3	7,8	0,8	19,6	1,2	1,0	25,5	1,7
Czechy	8,1	28,4	14,0	1,0	8,8	4,7	1,5	11,9	5,2
Dania	26,6	54,6	35,3	20,8	46,2	34,1	24,3	53,8	36,1
Estonia	5,6	23,2	12,3	1,0	10,7	3,6	1,6	13,8	5,2
Finlandia	27,4	54,6	35,8	18,5	44,5	30,6	20,8	49,8	31,4
Francja	8,6	25,0	14,6	4,2	19,2	8,5	6,5	27,5	10,5
Grecja	7,3	16,7	10,8	0,8	3,6	2,0	1,2	6,0	2,6
Hiszpania	10,2	34,0	13,0	3,7	23,1	5,6	5,6	29,6	7,9
Irlandia	13,2	29,1	24,7	2,8	12,3	10,2	3,7	15,8	12,4
Litwa	7,9	19,7	12,5	0,9	5,6	4,8	1,2	7,9	6,3
Luksemburg	17,6	41,6	26,9	8,1	33,0	18,0	9,5	41,3	19,5
Łotwa	10,3	23,3	17,5	2,5	9,1	6,6	3,4	11,4	8,0
Malta	5,2	34,9	6,9	0,9	28,5	1,1	1,2	34,1	1,5
Niemcy	23,9	48,3	31,3	19,6	42,8	30,0	22,7	49,0	31,9
Polska	4,2	17,1	5,8	0,3	7,3	0,3	0,3	9,8	0,3
Portugalia	7,0	18,4	10,6	1,8	8,6	3,6	2,3	11,3	4,7
Rumunia	0,8	8,6	0,9	0,0	1,6	0,0	0,0	2,6	0,0
Słowacja	10,2	29,4	13,2	0,8	8,4	2,3	0,8	10,7	2,7
Słowenia	19,4	37,9	30,2	8,7	20,3	19,6	12,0	27,7	24,8
Szwecja	31,3	54,1	39,4	22,6	47,5	33,4	29,1	54,8	38,0
Węgry	12,2	28,6	18,6	3,2	12,0	7,8	4,3	16,4	9,2
Wielka Brytania	14,0	36,9	20,6	6,7	28,6	13,7	8,9	36,3	15,2
Włochy	7,6	18,2	11,8	2,0	8,4	4,8	3,0	11,1	6,2

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Badania Eurostatu z 2014 r. pokazują, że wybierając formę aktywności fizycznej najwięcej osób w poszczególnych grupach wiekowych uczęszczało na zajęcia aerobiku. W Danii, Finlandii i Szwecji było to ponad 54% wszystkich osób. Ogółem w Polsce na zajęcia aerobiku uczęszczało 17,1% osób. W grupie osób 60 lat i więcej najwięcej osób ćwiczyło w Szwecji (47,5%), Austrii (46,5%) i Danii (46,2%). Średnia dla Unii w tej grupie wiekowej to 21,9%, a w Polsce aerobik uprawiało tylko 7,3% osób w grupie 60 lat i więcej. Dane dotyczące aktywności fizycznej w najstarszej grupy wiekowej tj. 65-74 lata pokazują, że aktywność fizyczna nie zmniejszała się wraz z wiekiem w Szwecji (54,8%), Danii (53,8%) i Austrii (51,4%). Nadal aerobik uprawiało ponad 50% starszych osób. W Polsce takich osób było 9,8%, o 1,5 p.p. więcej niż w grupie osób 60 lat i więcej.

Biorąc pod uwagę aktywność fizyczną polegającą na ćwiczeniach aerobiku ogółem Polska znalazła się na czwartym miejscu od końca, wyprzedzając Rumunię, Bułgarię i Grecję.

Aktywność kulturalna

„Kultura jest jedną z największych zalet Europy: jest źródłem wartości, tożsamości i poczucia przynależności. Przyczynia się również do dobrobytu obywateli, do spójności i integracji społecznej”³¹.

Art. 167 Traktatu Lizbońskiego stanowi, że UE powinna „przyczyniać się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego”.

Uczestnictwo w kulturze to „uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, co oznacza: wyjścia do kina, uczestnictwo w wydarzeniach „na żywo”, odwiedzanie miejsc związanych z kulturą lub uczestnictwo w imprezach sportowych na żywo, bez względu na miejsce oraz amatorski lub profesjonalny charakter wydarzenia”³².

Jedną z podstawowych form aktywności kulturalnej jest czytelnictwo. W 2017 r. w Polsce działały 7 953 biblioteki publiczne

31 *Culture statistics - frequency and obstacles in participation*, publikacja Eurostat, wrzesień 2017 r.

32 Rozporządzenie Komisji (WE) NR 13/2005 z dnia 6 stycznia 2005 r. wdrażające Rozporządzenie (WE) nr 1177/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące statystyk Wspólnoty w zakresie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w odniesieniu do wykazu dodatkowych zmiennych obowiązkowych odnoszących się do „uczestnictwa społecznego”.

i ich filie. Na 1 placówkę biblioteczną przypadało przeciętnie 657 czytelników³³.

W 2017 r. osoby w wieku 60 lat lub więcej stanowiły 13,3% ogółu czytelników zarejestrowanych w bibliotekach publicznych, tj. takich, którzy dokonali co najmniej 1 wypożyczenia w ciągu roku.

Osoby starsze brały aktywny udział w różnych formach działalności kulturalnej organizowanych przez instytucje kulturalne (centra kultury, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice). W 2017 r. osoby w wieku 60 lat lub więcej stanowiły 18% ogólnej liczby członków grup i zespołów artystycznych. W gronie osób wchodzących w skład zespołów wokalnych i chórów 38,3% to osoby w wieku 60 lat lub więcej, a członkowie zespołów folklorystycznych w tym wieku stanowili 32,6% ogólnej liczby członków takich zespołów³⁴.

W ramach działalności różnorodnych kół zainteresowań, klubów i sekcji działających w instytucjach kultury odnotowano aktywny udział osób w wieku 60 lat lub więcej. W tych formach działalności kulturalnej osoby starsze stanowiły blisko 1/3 uczestników tych działań, tj. 31,8%. Osoby w wieku 60 lat lub więcej stanowiły 54,5% uczestników zajęć kół gospodyń, 31,7% osób biorących udział w spotkaniach dyskusyjnych klubów filmowych, 35,7% – uczestników zajęć informatycznych, a 31,9% – członków kół literackich.

Osoby starsze korzystały także z kursów oferowanych przez instytucje kultury, a w gronie absolwentów kursów było 18,2% osób w wieku 60 lat lub więcej. Wśród absolwentów kursów komputerowych duży odsetek stanowiły osoby w wieku 60 lat lub więcej – 65,8% (w miastach – 70,1%, a na wsi – 59,0%), a także kursów języków obcych – 24,9% i wiedzy praktycznej – 23,0%³⁵.

Z badania uczestnictwa ludności w kulturze w 2014 r. wynika, że aktywność kulturalna osób w wieku 60 lat lub więcej była znacznie niższa (w większości form uczestnictwa) niż całej badanej zbiorowości tzn. w wieku 15 lat lub więcej. Tylko w przypadku czytelnictwa prasy zaobserwowano wyższe odsetki osób starszych niż całej populacji (czytanie gazet 73,7% wobec 71,0% ogółu i czasopism – 76,0% wobec 74,8% ogółu), a także w grupie osób deklarujących oglądanie telewizji (98,3% wobec 97,6%) oraz chodzących na przedstawienia

33 *Biblioteki publiczne w 2017 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018 r.

34 *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, wrzesień 2018 r.

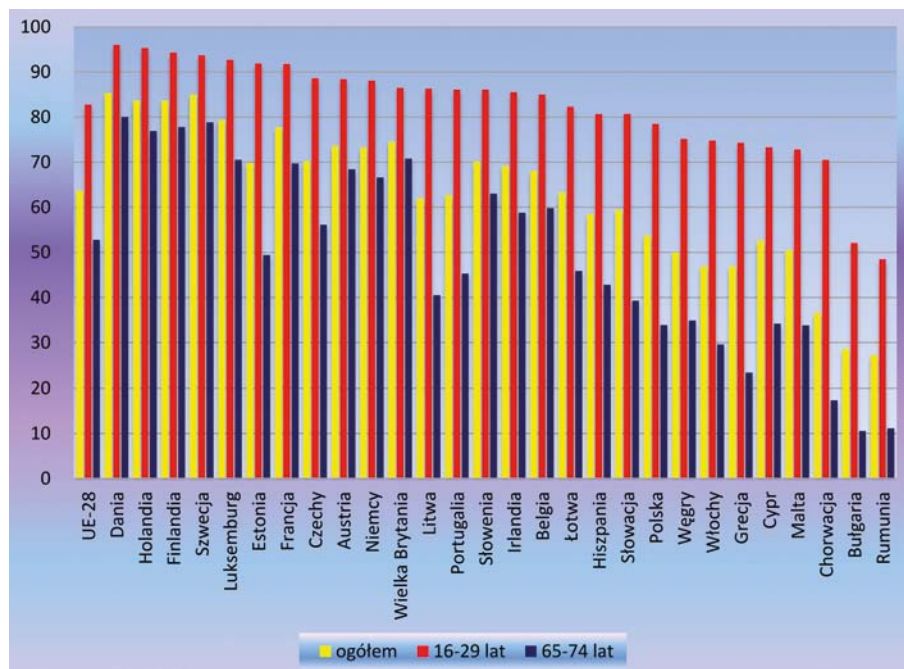
35 J.w.

operowe i do operetki (6,7% wobec 5,3%) i na koncerty filharmoniczne (6,2% wobec 6,0%).

Istotne różnice wskazujące na niższą aktywność osób starszych odnotowano w przypadku słuchania muzyki – 80,9% badanej populacji w wieku 15 lat lub więcej deklaruowało słuchanie muzyki, a 68,8% osób w wieku 60 lat lub więcej, uczęszczania do kina – 45,0% wobec 21,8%, a także korzystania z komputera (62,5% wobec 25,6%) i internetu (62,2% wobec 25,1%).

Wśród osób w wieku 60 lat lub więcej, podobnie jak w całej badanej populacji, w większości form aktywności kulturalnej bardziej aktywne były kobiety niż mężczyźni. Więcej kobiet niż mężczyzn czytało książki (54,9% wobec 40,7%) i czasopisma (78,5% wobec 71,6%) oraz uczęszczało do instytucji kultury. Z kolei więcej mężczyzn niż kobiet czytało gazety (77,7% wobec 71,4%) oraz korzystało z komputera (29,9% wobec 23,2%) i internetu (29,6% wobec 22,6%).

Wykres 4. Udział w kulturze (w co najmniej jednym działaniu) według grup wiekowych w Unii Europejskiej w 2015 r.

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

W 2015 r. 64% ludności UE w wieku 16 lat i więcej, w ciągu ostatnich 12 miesięcy, było w kinie, występie na żywo (teatr, koncert itp.) lub w miejscu kultury (muzeum, zabytek historyczny, galeria sztuki). W podziale na te trzy czynności oddzielnie, 46% osób było w kinie,

43% uczestniczyło w występach na żywo, a 43% odwiedziło miejsca kulturalne. W 23 państwach członkowskich UE wskaźnik uczestnictwa w co najmniej jednej z trzech działalności kulturalnych wynosił ponad 50%. W nordyckich państwach członkowskich i Holandii liczba ta była wyższa niż 80%. Na drugim końcu skali, w Chorwacji, Bułgarii i Rumunii, udział w kulturze był nieco niższy niż 40%³⁶.

W 2015 r. około 80% osób w wieku 65-74 lata w Danii, Szwecji, Finlandii i Holandii brało udział w co najmniej jednej działalności kulturalnej. W całej UE 83% młodych ludzi w wieku od 16 do 29 lat uczestniczyło w co najmniej jednej działalności kulturalnej w ciągu ostatnich 12 miesięcy, wobec 53% osób w wieku 65-74 lata i 35% osób w wieku 75 lat i więcej.

Duża różnica między uczestnictwem młodych ludzi i osób starszych w kulturze była widoczna w kilku krajach. Na Słowacji, Litwie, Cyprze, Malcie, Węgrzech, w Polsce i we Włoszech wskaźniki udziału były co najmniej dwa razy wyższe wśród osób w wieku od 16 do 29 lat niż wśród osób w wieku 65-74 lata. W Grecji, Chorwacji, Rumunii i Bułgarii wskaźniki uczestnictwa w kulturze były co najmniej trzy razy wyższe.

Wzorce uczestnictwa osób starszych w kulturze są bardzo zróżnicowane w różnych krajach. W całej UE preferowaną aktywnością kulturalną osób w wieku 65-74 lata było odwiedzanie galerii sztuki, muzeów (42,6%), a następnie występy na żywo (3,1%). Natomiast tylko 26,6% Europejczyków w tej grupie wiekowej było w kinie; w Bułgarii, Chorwacji i Rumunii udział ten nie przekroczył 6%.

W UE w opisywanej najstarszej grupie wiekowej wzorzec był taki sam – najwięcej osób odwiedzało muzea i galerie sztuki (26,6%), potem brało udział w organizowanych występach (25,9%), a najmniej osób chodziło na seanse kinowe (13,2%).

W Polsce w grupie wiekowej 65-74 lata w działalności kulturalnej ogółem brało udział 33,9% osób, a w grupie wiekowej 75 lat i więcej tylko 14,2%.

36 *Culture statistics - cultural participation by socioeconomic background*, publikacja Eurostat, listopad 2017 r.

Tabela 11. Udział w kulturze (w co najmniej jednym działaniu) według grup wiekowych w Unii Europejskiej w 2015 r.

Wyszczególnienie	ogółem	16-29 lat	65-74 lata
	%		
UE-28	64	83	53
Dania	85	96	80
Holandia	84	95	77
Finlandia	84	94	78
Szwecja	85	94	79
Luksemburg	79	93	71
Estonia	70	92	49
Francja	78	92	70
Czechy	70	89	56
Austria	74	88	68
Niemcy	73	88	67
Wielka Brytania	75	87	71
Litwa	62	86	41
Portugalia	63	86	45
Słowenia	70	86	63
Irlandia	69	86	59
Belgia	68	85	60
Łotwa	63	82	46
Hiszpania	59	81	43
Słowacja	59	81	39
Polska	54	79	34
Węgry	50	75	35
Włochy	47	75	30
Grecja	47	74	24
Cypr	53	73	34
Malta	51	73	34
Chorwacja	37	71	17
Bułgaria	29	52	11
Rumunia	27	49	11

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Tabela 12. Uczestnictwo (przynajmniej raz) w zajęciach kulturalnych w Unii Europejskiej w ciągu ostatnich 12 miesięcy według rodzaju aktywności i wieku w 2015 r.

Działalność kulturalna	Działalność kulturalna ogółem	Kino	Występy na żywo (teatr, koncerty, balet)	Zabytki, muzea, galerie sztuki	Działalność kulturalna ogółem	Kino	Występy na żywo (teatr, koncerty, balet)	Zabytki, muzea, galerie sztuki
	65-74 lata				75 lat i więcej			
	Państwo							
	%							
Unia Europejska	52,8	26,6	38,1	42,6	35,2	13,2	25,9	26,6
Austria	68,4	20,8	59,1	49,3	44,3	7,4	37,2	28,2
Belgia	59,8	27,1	43,4	44,1	38,1	13,6	28,8	24,4
Bułgaria	10,5	2,9	9,0	6,9	4,7	1,1	3,9	2,8
Chorwacja	17,3	5,1	13,1	11,0	7,8	1,9	6,0	5,1
Cypr	34,2	5,7	27,4	18,3	14,0	1,9	10,2	7,3
Czechy	56,1	19,3	40,2	45,4	33,2	8,1	22,9	24,7
Dania	80,0	50,1	55,7	63,1	60,8	31,6	40,4	45,6
Estonia	49,4	16,6	42,5	31,6	27,7	7,3	21,8	16,4
Finlandia	77,8	31,9	63,7	58,9	54,0	14,4	45,6	31,4
Francja	69,7	42,6	47,8	56,3	46,9	20,9	30,9	31,6
Grecja	23,5	9,7	16,3	9,9	10,4	3,0	7,6	3,4
Hiszpania	42,8	22,7	25,9	30,5	18,5	6,8	11,3	11,3
Holandia	76,9	38,1	55,5	62,7	54,4	17,3	36,4	39,8
Irlandia	58,8	26,6	44,6	38,4	41,2	13,6	32,9	24,6
Litwa	40,5	9,2	37,9	19,3	17,9	3,1	17,0	7,4
Luksemburg	70,5	33,0	53,9	56,9	55,6	17,6	40,7	34,1
Łotwa	45,9	8,6	39,8	31,3	27,4	2,1	23,4	16,0
Malta	33,8	11,1	20,0	23,7	15,4	2,8	9,6	9,9
Niemcy	66,6	26,8	47,2	52,0	60,0	18,1	42,5	45,3
Polska	33,9	16,1	16,4	26,6	17,4	6,9	8,8	14,2
Portugalia	45,3	8,9	33,2	29,0	26,3	3,8	19,2	14,7
Rumunia	11,1	5,4	9,2	7,9	4,5	2,3	3,4	4,0
Słowacja	39,3	6,1	29,5	24,3	20,2	1,2	16,3	11,3
Słowenia	63,0	15,1	51,8	43,9	36,4	7,2	28,2	21,5
Szwecja	78,8	45,6	58,2	64,5	61,5	28,1	42,0	47,4
Węgry	34,9	6,7	24,8	27,9	18,1	2,5	12,7	13,7
Wielka Brytania	70,8	38,7	49,5	57,4	52,1	22,2	36,0	37,4
Włochy	29,6	16,0	16,3	20,0	11,3	5,2	6,5	7,0

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Tabela 13. Brak uczestnictwa w zajęciach kulturalnych w Unii Europejskiej według rodzaju aktywności i wieku w 2015 r.

Państwo	Działalność kulturalna		65-74 lata		75 lat i więcej			
	Działalność kulturalna ogółem	Kino	Występy na żywo (teatr, koncerty, balet)	Zabytki, muzea, galerie sztuki	Działalność kulturalna ogółem	Kino	Występy na żywo (teatr, koncerty, balet)	Zabytki, muzea, galerie sztuki
	%							
Unia Europejska	47,2	73,4	61,9	57,4	64,8	86,8	74,1	73,4
Austria	31,6	79,2	40,9	50,7	55,7	92,6	62,8	71,8
Belgia	40,2	72,9	56,6	55,9	61,9	86,4	71,2	75,6
Bułgaria	89,5	97,1	91,0	93,1	95,3	98,9	96,1	97,2
Chorwacja	82,7	94,9	86,9	89,0	92,2	98,1	94,0	94,9
Cypr	65,8	94,3	72,6	81,7	86,0	98,1	89,8	92,7
Czechy	43,9	80,7	59,8	54,6	66,8	91,9	77,1	75,3
Dania	20,0	49,9	44,3	36,9	39,2	68,4	59,6	54,4
Estonia	50,6	83,4	57,5	68,4	72,3	92,7	78,2	83,6
Finlandia	22,2	68,1	36,3	41,1	46,0	85,6	54,4	68,6
Francja	30,3	57,4	52,2	43,7	53,1	79,1	69,1	68,4
Grecja	76,5	90,3	83,7	90,1	89,6	97,0	92,4	96,6
Hiszpania	57,2	77,3	74,1	69,5	81,5	93,2	88,7	88,7
Holandia	23,1	61,9	44,5	37,3	45,6	82,7	63,6	60,2
Irlandia	41,2	73,4	55,4	61,6	58,8	86,4	67,1	75,4
Litwa	59,5	90,8	62,1	80,7	82,1	96,9	83,0	92,6
Luksemburg	29,5	67,0	46,1	43,1	44,4	82,4	59,3	65,9
Łotwa	54,1	91,4	60,2	68,7	72,6	97,9	76,6	84,0
Malta	66,2	88,9	80,0	76,3	84,6	97,2	90,4	90,1
Niemcy	33,4	73,2	52,8	48,0	40,0	81,9	57,5	54,7
Polska	66,1	83,9	83,6	73,4	82,6	93,1	91,2	85,8
Portugalia	54,7	91,1	66,8	71,0	73,7	96,2	80,8	85,3
Rumunia	88,9	94,6	90,8	92,1	95,5	97,7	96,6	96,0
Słowacja	60,7	93,9	70,5	75,7	79,8	98,8	83,7	88,7
Słowenia	37,0	84,9	48,2	56,1	63,6	92,8	71,8	78,5
Szwecja	21,2	54,4	41,8	35,5	38,5	71,9	58,0	52,6
Węgry	65,1	93,3	75,2	72,1	81,9	97,5	87,3	86,3
Wielka Brytania	29,2	61,3	50,5	42,6	47,9	77,8	64,0	62,6
Włochy	70,4	84,0	83,7	80,0	88,7	94,8	93,5	93,0

Dane: Eurostat, opracowanie własne.

Podsumowanie

Udział osób starszych w społeczeństwach europejskich szybko wzrasta ze względu na niski wskaźnik urodzeń, starzenie się pokolenia „wyżu demograficznego” i wzrost średniej długości życia. Dane Eurostatu prognozują, że pomiędzy rokiem 2016 a 2060 udział osób powyżej 65 roku życia wzrośnie z 19,3% do 29,0% ogółu ludności. Odsetek osób powyżej 80 roku życia wzrośnie ponad dwukrotnie – do 12,1%.

Zachowanie aktywności fizycznej, umysłowej i społecznej w starszym wieku umożliwia przede wszystkim dłuższe trwanie życia i przyczynia się do jego poprawy. Daje również poczucie niezależności i społecznej użyteczności.

Aktywna starość jest jeszcze ciągle stosunkowo nowym zjawiskiem w polskich warunkach. Dzieje się tak zapewne dlatego, że jako społeczeństwo ulegamy wciąż stereotypom osoby starszej, która postrzegana jest jako schorowana, samotna, nieaktywna.

Na poziom aktywności osób starszych wpływają w dużym stopniu stan zdrowia, sytuacja rodzinna, poziom wykształcenia. Stan zdrowia może determinować możliwości angażowania się w działania na rzecz społeczności, natomiast rodzina może okazać się alternatywą w stosunku do aktywności społecznej. Bardzo ważną zmienną okazuje się wykształcenie osób starszych, którego poziom w istotny sposób wpływa na opinie i wybory seniorów³⁷.

Przedstawione statystyki i wyniki badań dla osób starszych w Polsce zdecydowanie odbiegają od wyników państw Unii Europejskiej. Składa się na to wiele czynników, a efektem tego jest to, że polscy seniorzy w rankingu wszystkich państw europejskich plasują się na dalekich lokatach.

W przedstawionych obszarach aktywności zawodowej, społecznej, edukacyjnej, fizycznej i kulturalnej niezbędne jest podejmowanie działań mających na celu zwiększenie uczestnictwa osób starszych w tych aktywnościach, poprzez szeroką aktywizację społeczną i pobudzanie aktywności społecznej osób starszych. Koniecznym również jest podejmowanie działań mających na celu rozwój oraz promowanie wolontariatu osób starszych oraz na rzecz osób starszych.

37 Janusz Czapiński, Piotr Błędowski: *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013. Raport tematyczny*, Warszawa 2014 r.

Spis treści

Wstęp	3
Aktywne starzenie się (active ageing)	4
Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI)	4
Aktywność zawodowa	8
Emeryci i renciści	10
Aktywność społeczna	11
Wolontariat	12
Aktywność edukacyjna	16
Działania w sieci	18
Uniwersytety Trzeciego Wieku	25
Aktywność fizyczna	25
Aktywność kulturalna	28
Podsumowanie	35